

OCENE, ZAPISKI, POROČILA, GRADIVO

V. V. Martynov, SLAVJANSKAJA I INDOEVROPEJSKAJA
AKKOMODACIJA*

I

Avtor V. V. Martynov, sicer znan kot raziskovalec germansko-slovanskih in slovansko-germanskih leksikalnih zvez v predzgodovinskem obdobju (prim. npr. O drevnejših slavjano-germanskih jazykovyx otnošenijax. Trudy Odes. gos. univ., filol., vyp. 7, 1958; Slavjano-germanskoje leksičeskoe vzaimodejstvie drevnejšej pory — k probleme prarodiny slavjan. Minsk 1965), je leta 1966 v zborniku Issledovanija po fonologii (AN SSSR, Moskva, ss. 298—309) objavil osnovna načela teorije akomodacije in jih uporabil pri interpretaciji slovanskih dentalov in rekonstrukciji indoevropskih guturalov. V pričujoči knjigi je svoja teoretična izhodišča širše utemeljil in notranjo rekonstrukcijo podkrepil z etimologijami. Uvodu (5—25), ki je za razumevanje avtorjevih poznejših postopkov bistveno pomemben, sledita dve osrednji poglavji: Akomodacija dentalov in rekonstrukcija praslovanskega stanja (24—75), Akomodacija guturalov in rekonstrukcija predslovanskega stanja (76—164); vsako teh poglavij se deli na t.i. notranjo rekonstrukcijo in zunanjo primerjavo (etimologije). Knjigo končuje povzetek rezultatov raziskave in seznam citiranih del (preko tristo enot).

V uvodnem delu avtor usmerja svojo kritiko na tradicionalne rekonstrukcije predhistoričnih jezikovnih stanj; ugotavlja namreč, da v teh rekonstrukcijah prevladuje kriterij zunanje primerljivosti, medtem ko niso upoštevane realne možnosti obstajanja fonoloških sistemov in soobstajanja posameznih elementov v njih. Zavzema se za uveljavitev tipoloških kriterijev in za tipološke primerjave med indoevropskimi in neindoevropskimi jeziki (semitskimi, uralo-altajskimi) ne glede na prepričljivost genetičnih zvez. Zarodke tipologije vidi Martynov že v De Saussurovem prvcu Mémoire sur le système primitif des voyelles dans les langues indo-européennes, 1879, kjer je avtor predvidel nujnost obstajanja nekaterih »sonantnih koeficientov«, pa jih je šele čez pol stoletja potrdilo hetitsko gradivo (Kurylowicz).

Veliko pojasnjevalno moč imajo po Martynovu tudi jezikovne univerzalije (prim. Universals of Language, 1966; B. Uspenskij, Strukturnaja tipologija jazykov, 1965). Kot pomembno dejstvo sprejema razlikovanje med primarnimi in sekundarnimi opozicijami v fonološkem sistemu (Jakobson, Milewski). Sprejema tudi tezo o primarnosti konzonantičnih jezikov v smislu van Ginnekena. Po tem nazoru sama navzočnost vokalov *i*, *u*, *a* v nekem jeziku še ne pomeni, da ima ta jezik resnični vokalizem, saj *i* in *u* nastopata v marginalnem položaju v soglasniški funkciji, en vokal pa pravzaprav ni vokal, ker je brez opozicije. To sklepanje se sicer zelo lepo izide, vendar pri upoštevanju ugotovitve, da je primarna vloga glasov *i* in *u* le vokalična (centralni položaj), moramo računati tudi z opozicijami med njimi in *a*. Tako razumemo tudi

* AN BSSR, Institut jazykoznanija imeni Jakuba Kolasa, Minsk 1968, str. 182.

avtorjevo trditev (15): Vtoričnye opozicii takže vseгда obrazujutsja na osnovе pervonačal'noj trexčlennoj sistemy glasnyx.

Ko avtor prikazuje generiranje vokalizma in konzonantizma, izhaja iz dejstva, da kot *označujoči dopolnilni diferencialni element* (modifikator) lahko nastopa vsak vokal, ki je sposoben izgubiti zlogotvornost; pri tem je modifikator glede na označeni člen opozicije ali *linearen* ali *istočasen*. Linearni modifikator označevanim soglasnikom sledi, označeni vokali pa stojijo za modifikatorjem. — Sami obrazci generiranja vokalov in konzonantov učinkujejo prepričljivo (13, 14), zdi pa se, da je premalo jasno in poudarjeno izpeljana razlika med linearno in simultano modifikacijo, ki sta tako pomembni za slovansko glasoslovje. Pri strnitvi načel generiranja avtor posebej poudarja, da jezik ne more imeti generiranih fonemov brez generirajočih (so ljudje, ki nimajo otrok, toda ni ljudi brez staršev — Jakobson); vse sekundarne opozicije nastajajo ob generiranju novih fonemov v procesu razvoja jezika. (Procese o ontogenezi lahko primerjamo s filogenetičnimi.) S temi pojavi se povezuje tudi večja pogostnost soglasnikov v primarnih opozicijah (npr. *p, t, k*) in manjša pogostnost tistih v sekundarnih opozicijah; v drugačni obliki zajema to vprašanje Zipfova teorija, po kateri je pogostnost fonema tem večja, čim enostavnejša je njegova realizacija.

Skupnemu vzorcu za generiranje vokalizma in konzonantizma daje avtor takole shemo:

$$I \text{ CS} \rightarrow II \text{ CS} \wedge \rightarrow III \text{ C}^s \wedge \rightarrow IV \text{ CV C} \parallel V^*$$

Na koncu uvoda se avtor ukvarja še z vprašanjem, da so postali statični fonološki opisi posameznih sinhronih prerezov za diahronično fonologijo že zdavnaj nezadostni. Nujno je, da se pri zasledovanju razvijajočega se fonološkega sistema najde ustrezní tipološki determinator; ta naj bo sposoben pokazati temeljne tendence razvoja sistema. Tak determinator bo moral vsebovati zbir možnih sekundarnih opozicij in faze medsebojnega vplivanja med konzonantizmom in vokalizmom.

Pri naštevanju glavnih lastnosti tipološkega determinatorja se večkrat poudarja njegova »dinamičnost« in »enotnost glotogoničnega procesa«; le v takih okoliščinah se lahko jezikovni tipi transformirajo drug v drugega. Avtor se na koncu uvodnega razpravljanja naslanja tudi na Šaumjanovo dvostopenjsko fonološko teorijo. — Videti je, da opisani model zelo dobro deluje pri odmaknjenih razvojnih fazah, ko gre za globoke spremembe v odnosu med vokalizmom in konzonantizmom, vprašanje pa je, ali bi bila aplikacija tega vzorca enako uspešna tudi za novejša obdobja z gostejšimi prerezi in z »nebitvenimi« preobrazbami fonoloških sistemov. Vsekakor je treba avtorju priznati, da se v uvodu in v nadaljnjih poglavjih strogo drži napovedanega

* I — začetno stanje, konzonant + sonant kot nosilec zloga;

II — zakon rastoče zvočnosti, iz sonanta se izloči vokal nedoločnega tembra;

III — sonant ima le še vlogo prehodnega glasu med vokalom in konzonantom; konzonantni in vokalni element sta istega tembra, ki ga uteleša prehodni glas (Gleitlaut, glide) — to je obdobje grupne harmonije;

IV — delna (CV) in popolna (C || V) emancipacija vokala od konzonanta.

postopka, da dosledno upošteva in spremlja razmerje med vokalizmom in konzonantizmom ter sledi procesom, ki najboljše »diagnosticirajo« stopnjo akomodacije.

2

V osrednjem poglavju o akomodaciji dentalov in rekonstrukciji praslovanskega stanja se Martynov najbolj opira na primerjavo refleksov *te, de* in *tj, dj* v slovanskih jezikih; pri tem ugotavlja, da so na severu refleksi za *tj, dj* sovpadli ali s prvo (na vzhodu) ali z drugo (na zahodu) praslovansko palatalizacijo velarov, medtem ko na jugu ti refleksi niso sovpadli z nobeno teh palatalizacij. Iz severne cone se po refleksih *te, de* izločita ukrajinščina in češčina (sicer je na severu *t'e, d'e*) in se s to potezo priključita slovanskemu jugu. Za *tj, dj* računa avtor na jugu kljub veliki pisanosti današnjih refleksov (č, j; č, dž; k', g'; št, žd) s palatalnim izhodiščem (*t', d'*), ki je produkt simultane modifikacije (brez dopolnilne frikicije); v nasprotju s tem pa so severnoslovanski refleksi za *tj, dj* linearno modificirani (izkazujejo dopolnilno frikicijo). Zanimivo je, kako avtor z razmeroma veliko lahkotnostjo opravi s tako heterogenimi južnimi refleksi, ki so doslej povzročali (posebno bolgarski) artikulacijsko orientiranim slavistom toliko preglavic (prim. F. Ramovš, Konzonantizem, 1924, str. 250—277). Najbrž bi bilo težko dokazati tudi trditev, da sta v stari slovenščini še obstajala *dj, tj*, ko je v češčini že bil refleks *dz*.

V skladu z razloženimi načeli o akomodaciji je razumljivo, da Martynov zavrača van Wijkovo utemeljitev današnje severnoslovanske korelacije po palataliziranosti — nepalataliziranosti in južne depalatalizacije (fonološka osamosvojitve palataliziranih konzonantov, do katere naj bi prišlo po zlitju prednjih in zadnjih vokalov v srednjemehkih položajih pred bivšimi prednjimi vokali). Takšno mnenje o preobrazbi srednjepalatalnih soglasnikov je v literaturi dokaj splošno. Tako npr. R. Nahtigal (*Slovanski jeziki* 2. izd.) na več mestih govori o srednjemehkih soglasnikih v praslovensčini, nato pa razlaga razvoj v nadaljnjo palatalizacijo na severu (*Vrh novopalatalizacijske sile je v poljščini*, str. 152) in na jugu v depalatalizacijo. Pojmovanju grupne harmonije se Nahtigal precej približa s trditvijo, da so v psl. konzonanti vplivali na vokale in vokali na konzonante (str. 32), čeprav v glavnem le izhaja iz vokalov in sonantov.

Vznika mehkostne korelacije v slovanskih jezikih po Martynovu torej ne moremo razložiti drugače, kot da izhajamo iz grupne harmonije ali maksimalne akomodacije (32). Fonetični pogoj za maksimalno akomodacijo pa je maksimalna palatalizacija; zato ni sprejemljiva niti van Wijkova polmehkost niti Koschmiederjeva trdost psl. soglasnikov.

Z vprašanjem palatalizacije dentalov je neposredno povezano tudi cekanje in dzekanje. O starosti tega pojava obstajajo precej različna mnenja; Martynovu dokaj ustreza razlaga Volka-Levonoviča, ki je imel ta pojav za enega najstarejših praslovanskih. Tudi ob tem šteje centralno lehitsko ozemlje za epicenter akomodirajočih procesov, ki slabijo proti jugu. (Čeprav M. z dokajšnjim poudarkom omenja zanimive izsledke Petrovičija v zvezi z inter-

pretacijo romunskih diftongov, vendar ni dovolj jasno, ali romunsko ozemlje glede na stopnjo akomodacije lahko priključimo slovanskemu severu.) Za epicenter dekomodacije šteje srbohrvatsko jezikovno področje.

Ko M. ugotavlja, da so jezikovni tipi z maksimalno dekomodacijo poznejši in tipi z maksimalno akomodacijo starejši, odražajoči praslovansko stanje, težko uskladimo (ali izenačimo) današnje severnoslovansko stanje z emancipiranimi vokali in konzonanti s stanjem v praslovanščini (grupna harmonija); mogoče pa se je strinjati z avtorjem, da neko današnje slovansko jezikovno območje neposredno nadaljuje praslovansko stanje, brez prevelikih drugojezičnih vmešavanj, narečnih premikov, itd. To idealno nepretrgano prehajanje iz stanja v stanje od praslovanščine naprej bi bilo prav na lehiškem področju. »... sušestvuet verojatnost' togo, čto fonologičeskaja sistema (a ona javljaetsja bolee konservativnoj, čem drugie urovni jazyka) odnogo iz dialektov otryačet nepreryvnuju preemstvennost' sostojanij ot prajazyka do sovremenosti« (58). Podobno misel je obširno dokazoval tudi B. Calleman (Zu den Haupttendenzen der urslavischen und altrussischen Lautentwicklung, Uppsala 1950), ki mu Martynov prisoja nenavadno težo. Za Callemana imajo diagnostično vrednost pri dokazovanju maksimalne palatalizacije slovanske proteze *j*, *v* in *h* (na to se naslanja tudi Martynov), predvsem pa mešanje *k'* *g'* in *t'*, *d'* v korist zadnjih dveh; na jugu, v območju depalatalizacij pa srečujemo nasproten proces. Če je prehajanje *k'*, *g'* v *t'*, *d'* na severu še danes razširjeno, moramo domnevati, da se je pojav še močneje uveljavil tudi v psl. dobi. (Zunanja primerjava to potrjuje.)

Ko se avtor v tesni povezanosti s konzonantizmom loti tudi razvoja slovanskega vokalnega sistema, se načelno odreka Brugmannovemu indoevropskemu izhodiščnemu vokalizmu. Že sam postopek je zanj nesprijemljiv; nikoli ne moremo npr. znanega fonološkega sistema, kot ga najdemo v steksl. izvajati iz malo verjetne konstrukcije. Uporabljati moramo le strogi retrospektivni postopek, tako da manj znano pojasnujemo z znanim in neznano z delno znanim, ne pa narobe. Na svoji poti od steksl. vokalizma do posameznih praslovanških faz (praslovanščino deli na tri obdobja, ki pa jih dosledno strogo ne ločuje) zadeva na znane težave in jih z domiselno kombinatoriko uspešno odstranjuje; omenimo npr. vprašanje delabializacije zadnjih vokalov in s tem povezan kompliciran odnos vokalov *ǫ* in *ǣ* v različnih obdobjih praslovanščine. S pritegnitvijo dentalnega in velarnega fragmenta konzonantičnega sistema predlaga tudi zanimivo rešitev nasprotja, ko za *j* preidejo zadnji vokali v prednje (*jǫ* > *jě*, *jǫ* > *jb*, *iy* > *ji*), medtem ko prehod *jě* v *jā*, *kě*, *gě*, *xě* v *čā*, *žā*, *šā* kaže prav nasprotno tendenco. Nastavlja takole shemo (str. 58):

zgodnje psl. stanje: $t^{\bar{a}}$, $d^{\bar{a}}$ — $k^{\bar{a}}$, $g^{\bar{a}}$, $x^{\bar{a}}$, \bar{a}

stanje po prvi palatalizaciji: $t^{\bar{a}}$, $d^{\bar{a}}$ — $č^{\bar{a}}$, $dž^{\bar{a}}$, $š^{\bar{a}}$, $j^{\bar{a}}$

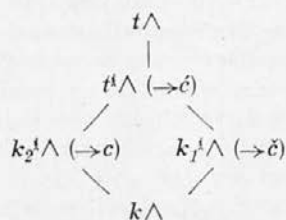
po drugi palatalizaciji: $t^{\bar{e}}$, $d^{\bar{e}}$ — $ča$, $dža$, $ša$, ja .

Za najstarejše slovansko vokalno stanje v glavnem tudi Martynov sprejema Marešev dvočlenski vokalizem (Slavia, 25, 4), vendar Mareševa rešitev za M. le preveč temelji na van Wijkovi tezi o vokalih kot nosilcih tembra. Tudi ni jasno, ali ima Mareš prednje vokale za variante ali za foneme, in

grupno harmonijo razlaga v smislu van Wijka. Priznanje grupne harmonije, kakor jo je formuliral Jakobson in jo sprejema Martynov, pa pomeni, da je tember skupinska oznaka za vokal in konzontan, in ga ne moremo pripisovati samo enem ali drugemu.

Na tej podlagi sestavi takle fragment sistema pred prvo psl. palatalizacijo velarov: $t\wedge - t^h\wedge - k^h\wedge - k\wedge$ ($\wedge = \check{a}/\check{y}$).

Nadaljnjo analizo izpelje po Martinetovi metodi, ki velja v diahronični fonologiji za najbolj učinkovito. Varnostne cone $t^h\wedge$, $k_I^h\wedge$ in $k_2^h\wedge$ so bile zelo šibke; artikulacijsko sfero posameznega elementa sta sodoločala druga dva elementa. Po drugi palatalizaciji dobimo takole shemo:

Podobno velja tudi za fragment $d - g$ in $s - x$.

V drugem delu poglavja (62–75) prinaša M. nekaj lepih etimoloških rešitev, ki temeljijo na mešanju k' , g' in t' , d' v korist zadnjih dveh v tistih severnoslovanskih narečjih (in v praslovansčini), kjer je ugotovljena maksimalna akomodacija.

5

V poglavju o akomodaciji guturalov in rekonstrukciji predslovanskega (indoevropskega) stanja Martynov najprej pretrese vprašanje treh nizov indoevr. guturalov (k , g , gh ; k' , g' , $g'h$; k^h , g^h , $g^h h$), ki so jih rekonstruirali mladogramatiki Bezenberger, Osthoff in Brugmann, a so jih pozneje le nekateri priznavali. Veliko ie. gradiva nasprotuje trojnosti teh nizov, posebno navzkrižje pa povzroča razmerje med satemsko in kentumsko ie. skupino. Zato so se pojavile še druge koncepcije (v glavnem z dvema nizoma) ie. guturalov (1. k , g , gh — Safarewicz; 2. k , g , gh ; k^h , g^h , $g^h h$ — Hirt, Georgiev, Lehmann; 3. k , g , gh ; k' , g' , $g'h$ — Reichelt, Kuryłowicz, Sommerfeldt; 4. k' , g' , $g'h$; k^h , g^h , $g^h h$ — Meillet). Martynov opozarja na nepremostljive pomanjkljivosti, ki se pokažejo pri vsaki od navedenih koncepcij, obžaluje pa, da so se indoevropeisti preveč izogibali »neregularnih povezav«, ki marsikdaj signalizirajo zelo stare jezikovne plasti, v analizi pa delujejo »moteče«.

Precej novih argumentov v korist trojnega niza ievr. guturalov so prinesle v novejšem času raziskave Illiča-Svityča, ki je primerjal ie. korene na gutural z ustreznimi v uralo-altajskih jezikih in ugotovil, da trojno naravo ie. guturalov izkazuje trojna narava sledečih vokalov v ur.-alt. jezikih. Za Martynova so tudi te ugotovitve samo dokaz več, da je tudi za ie. treba izhajati iz maksimalne akomodacije, torej iz stopnje močnega vplivanja med vokalizmom in konzontanizmom. Prvo praslovansko stanje z dvočlenskim vokalizmom $y\check{A}$

izvaja iz ie. tročlenskega $\tilde{\text{IA}}\tilde{\text{U}}$ z že dolgo splošno sprejeto delabializacijo ($k^u, g^u, \bar{u} > k, g, \bar{y}$).

S to tezo je seveda v popolnem nasprotju tradicionalna rekonstrukcija ievr. palatalne vrste $k', g', g'h$, saj skupine CV s palatalnim konzonantom izkazujejo *minimalno* akomodacijo in tako sploh ni mogoče misliti na tembrsko vplivanje na sledeči vokal. Tako prihaja »satemska palatalizacija« v čisto nasprotje s praslovansko *maksimalno* akomodacijo, kajti preobrazbe iz palatalov v palatalizirane konzonante še v nobenem jeziku niso našli. Tudi ne gre primerjati ie. palatalov $k', g', g'h$ z ruskimi k', g', x' , ki so palatalizirani (ne palatali), torej linearno modificirani.

Po pregledu vseh najvažnejših doslejšnjih koncepcij ievr. guturalov se Martynov odloči za štiri nize, dva zaporniška (nepalatalizirani in palatalizirani) in dva priporniška (nepal., palat.); s tem je na svoj način rešil tudi vprašanje ie. »laringalov«, o katerih se je spletlo že toliko teorij. Čeprav ievr. (posebno pa slovanski jeziki) za nekatere člene teh nizov ne dajejo kdovekako zanesljivega gradiva, je notranja rekonstrukcija izpeljana zelo dosledno in natančno. S slovanskega stališča ostaja pri tem osrednje vprašanje izvora slovanskega x . Tudi to vprašanje še do danes ni zadovoljivo rešeno; Martynov je grupiral dosedanja stališča glede tega vprašanja v štiri skupine (za x , ki ni pozicijska varianta s za i, u, r, k): 1. iz ie. kh , 2. iz ie. sk (sk'), 3. iz ie. $sg'h$ (vsaj delno), 4. po ekspresivni substituciji za k, g (Machek). Druga in tretja točka zadevata ob težko vprašanje » s mobile« in Siebsov zakon. Z globljimi argumenti Martynov zavrača Machkovo stališče, češ da jezik sistemsko omejuje tvorbo glasov, ekspresivno substitucijo pa ne moremo imeti za jezikovno zakonitost; pri tem pa ne izključuje tudi številnih možnosti ekspresivnega nastanka slovanskega x .

Čeprav priznava avtor Illiču-Svityču (točka 3) precej prednosti, vendar vidi pomanjkljivost vseh razlag v tem, da hočejo vsi razlagati slovanski x kot nekaj mlajšega, sekundarnega, slovanskega. Sam izhaja iz dejstva, da je x enotnega izvora in da je primaren, torej podedovan iz predslovanskega stanja. Misel o primarnosti slovanskega x je bila izrečena že prej (Merlingen). Opira se tudi na Martineta, ki trdi, da novi fonemi ne nastajajo *ex nihilo*, (nastajajo le s prenašanjem razlikovalnih znakov z enega odrezka govornega toka na drugi — po linearni modifikaciji, ali zaradi močnega vdora tujega jezikovnega elementa). Pri psl. x pa nimamo niti prvega niti drugega pogoja. Torej lahko trdimo, da slovanski x sploh ni nastal iz česa drugega. To pa seveda ne pomeni, da je vsak posamezni slovanski x naslednik predslovanskega; kombinatorne variante drugih fonemov, ki so bile fonetično enake x , pa so si pridobile fonemskost samo zato, ker je fonem x v jeziku že obstajal. V shemi možnih izvorov x gre poleg direktnega podedovanja x iz prejšnjega stanja tudi za alternacije z začetnim s .

Zunanje primerjave (etimologije), ki naj potrdijo notranjo rekonstrukcijo, je avtor razdelil v nekaj skupin, od številčno močnih do takih z eno samo besedo: 1. ie. k' — psl. x (xaloga, xolp_ᵇ, xold_ᵇ, xolova, xorna, xovati, xud_ᵇ, xēr_ᵇ, xēliti, xēr_ᵇ, xekst_ᵇ, xibati, xip_ᵇ, čaxnq̄ti, kyxēti, paxati, pax_ᵇ, plēx_ᵇ, polx_ᵇ, rēxiti), 2. ie. $s/\#$ — psl. x (xab_ᵇ, xlēb_ᵇ, xlonq̄ti, xmur_ᵇ, xod_ᵇ, xoliti, xrom_ᵇ, xᵇrt_ᵇ, xvējati, xvor_ᵇ), 3. ie. sk — psl. x (xabiti, xq̄t_ᵇ, xor_ᵇ, xlq̄d_ᵇ, xrdnq̄ti, xrust_ᵇ, xvoja, xybati, sčd_ᵇ, xir_ᵇ), 4. ie. sk' — psl. (s) k (čerda, cēv_ᵇ,

kaliti, kloniti, sloniti, kolti, skol_ṭk_ṭ, komol_ṭ, kopyto, kotora, k_ṭrm_ṭ, kydati, skok, stěṅ_ṭ, těṅ_ṭ), 5. ie. k' — psl. k (kosa, svekrb), 6. ie. # — psl. k (kamy, kostb, koza), 7. ie. k — psl. k (korva), 8. ie. g'h — psl. g (berg_ṭ, gord_ṭ, gQsb).

Lahko torej trdimo, da je knjiga V. V. Martynova v jezikoslovju posebna in pomembna novost. Čeprav temelji na novih, strukturalnih pogledih na jezik, pomeni istočasno tudi trdno vez s tradicionalnim jezikoslovjem. Dosledna retrospekcija in sistemsko gledanje na razvoj glasoslovja vodi avtorja pri odbiranju konkretnega jezikovnega gradiva in mu omogoča sprotno preverjanje ugotovitev, tako da so slučajne domislice pri rekonstrukciji zreducirane na najmanjšo mero. Priznati je treba, da je avtor brez predsodkov upošteval dosedanja domača in tuja dognanja, razumljivo pa je, da mu to in ono tudi ni bilo dosegljivo (pogrešamo npr. Ramovšev *Konzonantizem*, Čopovo razlago *šeḍ* in *sēṛ* v SR XII, 178–181, G. Shevelova *A Prehistory of Slavic*, 1964).

Franc Jakopin

Filozofska fakulteta, Ljubljana

NOVA RAZPRAVA O GOETHEJU PRI SLOVENCIH*

Usoda Goetheja v slovenski književnosti je gotovo téma, ki sodi med zelo pomembna in kljub mnogim dosedanjim ugotovitvam še nedefinirana mesta slovenske literarne zgodovine. Problem je močno zahteven, če ga odpremo z globinske strani in če se ga lotimo z zornega kota resnično produktivnih vprašanj, kot so: Kaj je slovenska literarna kultura sprejela od Goetheja in česa ni mogla sprejeti? V katera slovstvena obdobja se je vrasel in v katera se ni mogel? Kdaj je v procesih naše literature pomenil pobudo, kdaj zavoro in retardacijo? Koliko je pomagal utrjevati ali celo soustvarjati tipološki stroj slovenske književnosti? Nekako tako bi se glasila globlja opravičila in poslednja vprašanja téme Goethe pri Slovencih. Seveda pa poštena pot do vsega tega ne more drugače, kot da pelje najprej mimo nujne množice manj vznemirljivih, bolj skromnih in predvsem bolj težaških vprašanj in potreb, ki se glase: pregledati vse dosedanje ugotovitve ali trditve o teh rečeh, zbrati čim več oprijemljivega gradiva o Goethejevih odmevih na Slovenskem, urediti to gradivo v zgodovinsko smiselne kroge in člene ter tako pripraviti zanesljiva tla za prodor k bistvu stvari. Krakarjeva razprava po svoji zasnovi in izvedbi sodi pretežno v to, bolj opisno in faktografsko območje raziskav in jo je šteti med temeljna dela naše gothologije.

Razprava zajema problem od prvih odmevov Goetheja na Slovenskem v Zoisovem krogu konec 18. stoletja do prvega prevoda Fausta I izpod Mandelčevega peresa leta 1865. Snov je razdeljena v uvod in štiri poglavja, ki se v glavnem pokrivajo s slovstvenimi obdobji, kot so si pri nas sledila od poznega razsvetljenstva in mimo romantike do začetkov realizma. Znotraj te kompozicije sta posebni poglavji dobila Janez Primic na začetku razprave, kot prvi izpričani prevajalec Goethejevih pesmi v slovenščino, in Valentin

* *Lojze Krakar, Goethe in Slovenien* (Die Rezeption seines Werkes bis zur ersten Übersetzung von »Faust I«. Inaugural-Dissertation ... Geschichte, Kultur und Geisteswelt der Slovenen, München 1970 (Dr. Dr. Trofenik).